

EVROPA NA DEMOKRATSKOM TESTU – U SUSRET NIZOZEMSKIM, FRANCUSKIM, NJEMAČKIM
IZBORIMA

FRIZIRANJE DEMOKRATIJE - NOVI EVROPSKI NARATIVI

Svjetski ekonomski forum iz Davosa (WEF) u svom izvještaju za 2017. godinu¹ jednim od ozbiljnih izazova globalnoj sigurnosti smatra krizu zapadne demokracije ili, bolje rečeno, sistema reprezentativne demokratije liberalnog svijeta. Briga je utemeljena i nije teško pronaći brojne primjere koji to zorno potkrepljuju. Mi ćemo ovdje spomenuti samo neke od njih. No prije nego se time pozabavimo valjalo bi zapitati se da li je u krizi demokratija kao takva ili je pak problem u izvedbi. Dakako, postavljanje takvog pitanja ne umanjuje efekte eventualnih posljedica. Možda čak navodi i na dalje komplicirane rasprave koje obično moraju proći dugačak put od etimologije do konceptualizacije. Time se ovdje vrlo svjesno nemamo namjeru baviti, ne bježeći pritom ipak od suočavanja sa gore navedenim pitanjem ili bolje rečeno dilemom. Smatramo da nije problem u demokratiji kao filozofsko-političkom konceptu, kao političkom sistemu u širem smislu, budući da se generički razvijao kroz stoljeća i da ga ljudi u većini svijeta i danas svrstavaju među temeljna ljudska prava, rado se s njime poistovjećuju, te još za njega umiru. Brojna istraživanja javnog mnijenja, a ovdje se konkretno pozivamo na *policy paper* Fondacije Robert Schuman², pokazuju kako je ipak problem u demokratskoj izvedbi koja čak prijeti da uništi plemenitu ideju egalitarizma. Istraživanja potvrđuju kako je demokratija, a samim time i demokracija, još uvijek jedna od temeljnih vrijednosti i mjerila uspješnosti. Ispitanici u Evropi tako smatraju Evropsku uniju demokracijom sa solidnom većinom od 60%, što zapravo, prema mišljenju većine, doprinosi značajno njenom pozitivnom imidžu. Na pitanje da poredaju vrijednosti po značaju, ispitanici u EU na prvo mjesto stavljaju mir, potom ljudska prava i demokraciju. No kada se pitanje preformulira i kada se nastoji utvrditi da li demokratija funkcionira u praksi, odgovori su bitno drugačiji. **Samo 50% ispitanih Evropljana smatra kako demokratija dobro funkcionira u njihovim zemljama.** 47% ispitanika da demokratija u EU ne funkcionira dobro, dok ih 59% smatra kako demokratija ne funkcionira u zemljama članicama. Samo 30% Evropljana međutim vjeruje svojim nacionalnim vladama³, a još manji broj političkim strankama.

Dakle gotovo da se može vizualizirati krivulja koje dobro počinje sa demokratijom kao takvom, a loše završava nekom od njenih interpretacija u praksi. Dakako to je krivulja koja oštro pada prema dole – u populizam. U tim nižim sferama, negdje ispod praga demokratskih standarda, razvijaju se neki drugi, ponegdje i novi koncepti. Oni ne propituju demokraciju kao takvu. U demokratskim društvima njihova meta su politički establišmenti koje percipiraju kao one koji su zapravo „oteli“ volju većine, odveli je u nepoznatom pravcu i naplaćuju pozamašnu otkupninu.

¹ <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/part-2-social-and-political-challenges/2-1-western-democracy-in-crisis/>

² Julien Zalc; Overcoming democratic breakdown in the European Union <http://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-333-en.pdf>

³ Standard Euro Barometar, Spring 2015: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_first_en.pdf

U onim nenaviknutim na politički pluralizam, demokratija se prikazuje samo onoliko koliko je neophodno za legitimizaciju „odabranih“. U EU, konkretnije, ispod ove demokratske linije ima svega. Od krajnje ljevice do krajnje desnice, liberalnih anarhista, digitalnih entuzijasta, komičara, blogera... **To kraljevstvo nezadovoljnih protiv otmičara demokratije svakim je danom sve veće, a srebrna nit revolta protiv establišmenta ih povezuje jednako snažno kao što ih razdvajaju različite ideologije i svjetonazori.** Upravo je to, na primjer, ono što povezuje namjere Trumpove administracije sa namjerama PODEMOS-a. Neko će reći kakve veze ima predsjednik Trump i njegov superbogati klub na vlasti u SAD sa španjolskim PODEMOS-om je zapravo neka moderna postpolitička robinhudovska udruga koja se bori protiv zasljepljujuće nejednakosti. Ima veze! I jedni i drugi žele srušiti etablirane *mainstream* koncepte u jednom demokratskom okviru. I to je ono što je zajedničko većini onih kojima ćemo se pozabaviti u ovom osvrtu.

Nizozemska, Francuska, Njemačka, Danska....

U Nizozemskoj, navikloj na svakovrsne slobode, formirana je nedavno bez mnogo pompe nova politička stranka, GEENPEIL ili u prijevodu „Bez izbora“, a čiji program zapravo je da nema programa. Oni bi da vladaju Nizozemskom preko web platforme na kojoj bi građani mogli da glasaju za svaki zakonski prijedlog. Bili su vrlo glasan negacijski pokret kada je u Nizozemsku došao na ratifikaciju Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Ukrajinom i uspjeli su. Sada su postali politička stranka. Nemaju velikih šansi na današnjim izborima (15. marta 2017. godine), ali ih se više niko ne usuđuje tek tako otpisati. A tek Geerta Wildersa, utemeljitelja Stranke za slobodu, koja svojim ksenofobnim, anti-islamskim i antiestablišmentskim programom uživa pojedinačno veliku popularnost u Nizozemskoj. Ako ne sastave vladu nakon izbora, to ćemo moći zahvaliti samo spremnosti etabliranih političkih stranaka da se ujedine protiv zajedničkog zla. A ne bi trebalo zanemariti ni ovo zahlađenje odnosa sa Turskom koje je omogućilo aktuelnom premijeru Rutteu da se desno pozicionira.

U Francuskoj, u kojoj se predsjednički izbori održavaju 23 aprila 2017. godine, najviše šanse, prema svim anketama, imaju kandidati anti-establišmentskih pokreta: rigidno desničarskog Front National, Marine Le Pen, te proevropski pokret En Marche Emanuela Macrona. I premda ideološki suprotstavljeni, negdje u dubini povezuje ih protivljenje etabliranom političkom elitizmu koji se i odrodio i odnarodio. Ukoliko se ne dogodi čudo, jedan od ova dva kandidata postat će novi predsjednik Francuske i nije isključeno da će se ozbiljno pozabaviti upravo demontažom establišmenta kako bi francusku demokratiju učinili efikasnijom. Ali za budućnost Evrope jako je važno da li će se u Francuskoj dogoditi desničarska demontaža koja je zapravo fundamentalno antidemokratska ili će Macron uspjeti pametnim politikama spasiti društveni egalitarizam u Francuskoj a samim time i u EU. Zato su važni izbori u Francuskoj, te je konsekventno još važnije na koji će se naći poboljšati demokratska izvedba u postojbini borbe za prava čovjeka.

U Njemačkoj, gdje su opći izbori zakazani za 24. septembra 2017. godine, fenomen antiestablišment pokreta nikada nije ni izbliza dobio na popularnosti poput onih u Francuskoj i Nizozemskoj, ali je već postao dovoljno snažan da mijenja Njemačku političku paradigmu. Osnivanje stranke „Pirati“, 2006.godine, čiji predstavnici sjede u tri od ukupno šesnaest pokrajinskih parlamenata i zalažu se za digitalnu revoluciju (potpuna transparentnost države, besplatni softveri i što manje „korisničkog političkog *interfacea*“), bilo je za neke simpatično izvirivanje glave ispod političkog minimuma. I tačno, "Pirati" su brzo utonuli u relativnu anonimnost, ali su i utrli put onome što je uslijedilo i što nije nimalo simpatično.

Alternativa za Njemačku (AfD) kreće iz sličnog antiestablišmentskog konteksta, ali za razliku od „Pirata”, koji nude otvoreno elektroničko društvo, AfD se zalaže za suprotno. Njihov san je policijska država koja koristi sve resurse, pa i one digitalne, da zaštiti Nijemce - od izbjeglica, od islamizacije, od multilateralizma, od otvorenog društva jednakih vrijednosti, od svega što nije „naša vrijednost i naš svjetonazor”. A šta je to? E o tome ćemo neki drugi put.

U Italiji, filmski entuzijasta, TV komičar, vrlo uspješan bloger, Giuseppe Beppe Grillo, političku karijeru započeo je tako što je donacije čitatelja svog bloga iskoristio kako bi u zapaženoj novini La Repubblica na čitavoj stranici platio oglas u kojem se traži ostavka guvernera Centralne banke Italije zbog korupcijskog skandala. Potom je organizovao i proslavu dana „V“ (*vaffanculo, fuck off*, ili naprosto odjebite) i posvetio je dvadeset četverici italijanskih političara koji su bili osuđeni za kriminal i korupciju. I tako, prvi puta, u Italiji cijeli protest koji je okupio dva miliona ljudi organiziran je i upravljan u blogosferi. Pokret pet zvjezdica koji je nastao kao politička artikalacija mješavine različitih *grass root* pokreta, postao je druga po popularnosti politička stranka u Italiji. Njihove kandidatkinje su u međuvremenu izabrane za gradonačelnice Rima i Torina. Teško je da će „Pokret pet zvjezdica” u dogledno vrijeme sastaviti italijansku vladu, ali se više niko ne usudi ustvrditi kako na lokalnom planu nemaju šanse. Oni ionako ne idu odozgo, nego upravo obrnuto, preuzimajući općinu po općinu, grad po grad. Savršeno im u prilog ide to što se establišment guši u pokušaju da spasi banke od finansijskog kolapsa, da bezuspješno pobjegne ispod radara EU pakta za rast i razvoj i njemačko-francuske mantre o smanjenju budžetskog deficita i javnog duga.

U Španiji, dva puta ponovljeni izbori samo su potvrdili dominaciju antiestablišment pokreta, posebno ako zbrojimo utjecaj Podemosa i Ciudadanosa (građani). Ono što im je zajedničko je da su i jedni i drugi nastali iz pokreta protiv *mainstream* establišmenta, nejednakosti, političkog elitizma i korupcije, rječju protiv načina na koju funkcionira sistem reprezentativne demokratije u Kraljevini Španiji. Premijer Mariano Rajoy, predsjednik konzervativne Partido Popular, ostao je premijer isključivo zahvaljujući podršci druge *mainstream* stranke – španskih socijaldemokrata. Netrpeljivost između socijalista i konzervativaca u Španiji može se rezati nožem, te je baš zbog toga odluka rukovodstva Socijalističke stranke da podrži manjinsku vladu Konzervativaca izazvala tektonski potres među socijalistima koji sada traže novo rukovodstvo. Ujedinila ih je međutim nevolja koja prijete da poruši etablirani sistem, a samim tim i sve ono što su godinama stvarala i na što su navikli. No pritisak je toliki da će *mainstream* partije u Španiji ili same promijeniti pravila igre ili će se sve skupa urušiti kod prve sljedeće krize – bila ona finansijska, ustavna...

U Grčkoj, pokret koji je krenuo sa ulice, iz iste one ovovremene klasne netrpeljivosti, uspio je suvereno zavladatai kolijevkom demokratije. Syriza je iz pokreta postala politička stranka koja je potpuno deklasirala *mainstream* blokove i postala vladajuća stranka. Revolucionarni zanos Syrize splasnulo je u beskrajnom nadmudrivanju pa i popuštanju povjericima međunarodnih finansijskih institucija za rješavanje enormnog grčkog duga. Syriza svoje obećanje naprosto nije mogla ispuniti zbog čega je Grci danas sve manje vide kao antiestablišment pokret koji će iskorijeniti nejednakost, a sve više kao jednako etablirane kao što su PASOK i Nova Demokratija... Rano je ustvrditi kako je grčki antiestablišmentski eksperiment potpuno propao, ali već sada možemo jasno vidjeti kako nije uspio promijeniti paradigmu protiv koje je i ustao. Tek će se vidjeti da li ovaj grčki primjer predstavlja novu matricu uzdizanja i propadanja antiestablišmentskih pokreta širom Evrope.

Skandinavija je nekako bila i ostala pojam za ovosvjetovni *shangri la*, pa je fenomen desno populističkog antiestablišment „uspjeha“ u **Danskoj**, koji se javio mnogo prije nego u ostatku kontinentalne Evrope, ostao izvan dometa. Zašuškan u odlično kreiran brand – *Scandinavian way of life*. Danska narodna stranka (DPP) formirana je još 1995. godine kao obskurna grupa nacionalista i ksenofoba sa veoma sličnim programima kao Wilders, Le Pen, AfD. Ali su pored ksenofobije i generalno nativističkog imidža (samo autohtono dansko) izgrađivali i narativ o potrebi za nativističkom demokratijom koja se odupire multilateralim težnjama i pritiscima Brisela. Ta vrsta demokratije je kako sami kažu: luteranska, pro-biznis, anti-imigrantska, anti-islamska, rječju identitetska. Ta vrsta populizma posebno se isplatila na posljednjim izborima za EU Parlament na kojima je DPP osvojila najviše glasova. Usljedili su nakon toga opći izbori u Danskoj 2015. godine na kojima je DPP postala druga po snazi politička stranka u danskom Rikstagu, ostavivši iza sebe etablirane konzervativne snage u Danskoj za koje se dugo mislilo da su dovoljno desno. DPP je sada u poziciji da diktira pravila manjinskoj vladi konzervativaca u čijem radu ne učestvuje ali ga itekako kontrolira. Barem sudeći prema antiimigrantskim zakonima i mjerama koje Vlada Kraljevine Danske u zadnje vrijeme poduzima. Ovaj danski primjer svjedoči unekoliko jednom *sui generis* načinu kapitulacije *mainstream* političkog establišmenta i što je još važnije ozbiljnom zaokretu, u krivom smjeru dakako, funkcioniranja danske demokratije.

Mađarska, Poljska, Bugarska....?

U Bugarskoj, na predsjedničkim izborima, etablirani GERB bio je iznenađen u decembru 2016. godine uspjehom nezavisnog kandidata (sa podrškom Socijalista) Rumena Radeva, što je dovelo i do ostavke vlade desnog centra i prijevremenih izbora koji će se održati krajem marta 2017. Radev, bivši general i politički autsajder, pobijedio je upravo na veoma ubjedljivom ukazivanju na sve manjkavosti establišmenta. Na koncu, pobijedio je jer bio dovoljno artikuliran nezavisni kandidat koji se predstavio osobom izvan političkog mainstreama. **U Poljskoj i Mađarskoj**, pak, etablirane stranke na izvjestan su način postale same sebi opozicija prihvatajući se, usred izbjegličke krize i talasa terorističkih napada širom Evrope, veoma desne populističke retorike. U Poljskoj je stranka pravde i povjerenja dobrim dijelom preuzela klirikalni program katoličke crkve zalažući se protiv legalizacije istospolnih brakova, prava na pobačaj... U Mađarskoj FIDESZ vodi otvoreni rat protiv stranih plaćenika (čitaj:Soroša), izbjegličkih kvota na nivou EU, rječju protiv ideje otvorenog društva kakva bi EU sama po sebi trebala biti. Čini se da im je upalilo i da veliki procenat građana Poljske i Mađarske podržava takve programe. Pa čak i uz visoku cijenu ulaska u ozbiljnu krizu odnosa sa EU institucijama. Kako i ne bi, kad je to onaj isti populizam koji za brojne nepravde krivi EU *laissez-faire* politiku koja provodi „čudnu deregulaciju“ u kojoj sve manje glasa imaju zemlje članice a sve više briselski centri moći „kojima upravljaju Nijemci i Francuzi“. Čudno je dakako to što su establišmenta u obje zemlje spremno prihvatili ista ta pravila igre kada su ulazili u EU, šengen i koristili brojna kohezivna sredstva. Sada za izdaju optužuju, u Poljskoj bivšu vladu joj je dva mandata na čelu bio sadašnji predsjednik Vijeća EU Donald Tusk, dok su u Mađarskoj glavni krivci Socijalisti odnosno socijaldemokrate.

Zanimljivo je, premda ne i lišeno stereotipne površnosti, da u većini pobrojanih zemalja populistički pokreti imaju ili pokušavaju imati dobre veze sa Rusijom. Sve glasnije se šapuće da kampanju Le Penove navodno finansiraju ruski milijarder. Grčki zvaničnici u Ateni s ponosom naglašavaju kako su odnosi sa Rusijom izuzetni. Mađarski premijer Orban, češki predsjednik Zeman, novi bugarski predsjednik Radev... smatraju Moskvu strateškim partnerom. Bilo bi pretenciozno iz ovoga zaključiti kako je riječ o vladama i političarima koji igraju rusku igru u EU, premda ima i onih koji upravo tako misle.

Skloniji smo u ovome potražiti uzroke jednog drugog fenomena - Trumpovo isušivanje establišmenta u Washingtonu (*drain the swamp* - isušiti močvaru je bio njegov predizborni slogan), koji svakim danom sve više ukazuje na slabosti i ranjivosti tamošnjeg sistema, mnogi dovode u korelaciju sa veoma uspješnim drugačijim izvedbama demokratije - Kineskoj, Ruskoj, pa i Turskoj. **Drugim riječima, ovi koji su korumpirali demokratiju u zapadnom liberalnim društvima (bilo da su je sveli u desni antidemokratski populizam ili pak u političku korupciju) izgubili su moralno pravo da istu zagovaraju po svijetu.** Ovu slabost vješto dakako koriste oni koji su skloniji tzv. autoritativnoj demokratiji. Da se ne bismo pojmovno pogubili ovdje govorimo o još jednoj negativnoj izvedbi demokratije kao takve samo ovaj put sa snažnim autoritarnim pečatom. Ona kao takva ne stanuje u knjigama i teoriji, ali se u praksi itekako hrani ovim svakodnevnim zastranjivanjem istinske demokratije u zapadnim liberalnim društvima. I vrlo je zanimljivo u svim tim tzv. autoritarnim demokratijama štuju se neki demokratski okviri: iako je riječ o demokratiji jednog čovjeka ili stranke održavaju se izbori, referendumi, vlade bivaju izabrane u parlamentima.... svi su posvećeni sigurnosti nacije i ekonomskom blagostanju iste. I svi su dakako odreda nerezistentni na drugačije političko mišljenje, drugačije ideje ili nedaj bože političke izazivače.

I dok se EU guši u krizi identiteta, dok liberalna demokratija posustaje pod teretom populizma i dok se *mainstream* establišment širom EU pa i u SAD urušava u sebe, autoritarne demokratije (Turska, Rusija, Kina samo da nabrojimo najznačajnije) običnom se čovjeku čine funkcionalne, zavodljive, pa čak i poželjne. Dakako da je to potpuno pogrešno, jer ne postoji autoritativna demokratija, ali mase širom EU, pa i u Turskoj, Rusiji, Kini to nije briga. Predsjednik Putin uživa popularnost preko 70%. Erdoganova pojedinačna popularnost u Turskoj je nedostižna njegovim rivalima, a popularnost komunističke partije u Kini je izvan svake sumnje. **Kritičari će reći – strah! Pobornici će odbrusiti – demokratska većina!**

I da se vratimo nakratko na onu procjenu WEF-a sa početka. Zašto kriza demokratije predstavlja globalni sigurnosni rizik? Zato što predstavlja najbolji sistem vrijednosti koji se sve više okreće u vlastitu suprotnost kako bi smirio potpuno iracionalne identitetske strahove. Zato što svjedočimo pervertiranju najvećeg humanističkog dostignuća, ne više u dalekim egzotičnim sredinama i ne samo u beskrupuloznim diktaturama, nego naprotiv u zemljama u kojima je demokratija odavno postala način života. Zemljama koje su najviše profitirale od otvorenosti, globalizacije, pluralizma, pa i multikulturalizma. **Rizik je u opasnom pokušaju promjene paradigme koja mora biti zaustavljen i jasno etiketiran antidemokratskim.**

A šta je sa zapadnim Balkanom ?

Ovaj evropski antiestablišmentski preokret nekako je geografski okružio zapadni Balkan, ali nije do njega suštinski došao. U državama nastalim raspadom bivše SFRJ vidljivi su znakovi zamora od postojećih političkih struktura i onoga što one sobom nose – ili ne. Prema istraživanju PASOSA4 čak 75% ispitanika ne vjeruje političkim strankama, a sličan je postotak nepovjerenja u institucije jer ispitanici smatraju kako su pod punom kontrolom političkih stranaka. Pa ipak, osim pojave Mire Cerara u Sloveniji i „Mosta“ u Hrvatskoj, ovaj prostor lišen je artikulisanog propitivanja demokratske izvedbe. Za otkrivanje pravih uzroka potrebna su ozbiljnija istraživanja i uvažavanje specifičnosti svake od država. **Pa ipak čini se da se dobar dio uzroka može pronaći u primordijalnim identitetskim strahovima.** Oni su u različitim intenzitetima prisutni gotovo od Vardara pa do Triglava i najjači su u sredinama gdje se snažno forsiraju „narcizmi malih različitosti“.

⁴ Mreža nevladinih organizacija; <http://pasos.org/pasos-project-poll-trust-in-public-institutions-declines-in-western-balkans/>

Rječju, gdje su umovi zarobljeni u kolektivnim identitetima koje treba odbraniti od drugih navalentnih identiteta ili šta više od multikulturalizma. Ovdje primjećujemo neodoljivu sličnost sa doktrinama novih populističkih pokreta širom Evrope. Balkanski politički establišmenti mogli bi se unekoliko smatrati pionirima novog narativa, budući da su odreda svi demokratiju prilagodili održavanju vlastite političke vrste. Politički klijentelizam postao je mjera, jer samo tako možemo biti sigurni da „će naši dobiti jednaku šansu“, a u stvari da će glasačka mašinerija biti dobro podmazana i dobro kontrolirana. Politički establišmenti uspjevaju tako u većini država zapadnog Balkana kroz primordijalne narative (bilo da je riječ o imenu, grbu, zastavi, teritoriji ili pak historijskoj nepravdi) eutanazirati koherentno propitivanje funkcionalnosti domaćih demokratskih sistema. Utoliko je zanimljiva ova konstruktivna nedosljednost – svi odreda su proevropski, spremni otvarati poglavlja *acquisa*, ali su u političkim narativima zapravo bliži antiestablišmentskim pokretima unutar EU. Ovakva diskrepancija ne može dugo preživjeti ukoliko se ili *mainstream* EU ne približi zapadnom Balkanu ili se pak sa druge strane ne pojave pokreti koji ne propituju historiju, simbole, nego propituju politike. U nedostatku ovog drugog (čast izuzecima u velikoj manjini), čini se kako će *mainstream* EU morati napraviti prvi korak.

Kako dalje rođače?

U zadnje vrijeme često čujemo kako je EU u velikoj krizi. Ona je u krizi zapravo onoliko koliko su u krizi demokratski sistemi njenih članica. A vidjeli smo kroz gornje primjere da itekako jesu. Otuda čudi to što neki evropsku demokratsku krizu pokušavaju riješiti u Briselu ili barem s tog nivoa. Držimo da je to nedovoljan, pa možda čak i pogrešan pristup.

1. Politički *mainstream* odnarodio se, ali sada vidimo prisutan trend vraćanja narodu na pogrešan način – referendumski. Referendumizacija demokratije može biti jednako opasna koliko je i transparentna. Vidjeli smo kako je to prošlo u Velikoj Britaniji. Nema sumnje kako su Britanci mislili najbolje, ali veliko je pitanje da li su znali najbolje, bolje rečeno da li su uopće znali šta za njih znači Brexit. Propitivanje naroda važno je, ali je još važnije razviti metode komunikacije koji su bazirani na činjenicama. U Velikoj Britaniji, SAD-u, Nizozemskoj bitku su zapravo izgubili mediji koji svoja komunikacijska oruđa nisu prilagodili glasaču na društvenoj margini. Ostavili su ga u informacijskom limbu u kojem mu je serviran post – činjenični narativ;
2. Insistiranje na fiskalnoj disciplini širom EU mač je sa dvije oštrice. Jedno je balansirati budžetske stavke, a savim drugo je balansirati živote ljudi. Ono što je za Nijemce *Schuld* (krivica ili dug, ovisno o gramatičkom članu) za druge u EU je jedini način da se koliko toliko smanji ogroman procjep između bogatih i siromašnih. Ako se liberalno demokratska paradigma nastavi vrtiti oko najmoćnijih, posebno onih finansijski najmoćnijih, pitanje je vremena kada će ista puknuti pod pritiskom popularnog ili populističkog revolta, kako artikuliranog tako i slučajnog;
3. U institucijama EU i zemljama članicama moraju konačno prestati govoriti o EU i njenom daljem proširenju kao o filantropskoj ideji koja nije zasnovana na obostranim interesima. Ova kriza EU je dobrim dijelom generirana i zbog nepoznavanja svih dometa EU projekta. Građani Nizozemske, Francuske, Njemačke..., posebno oni koji spas traže u novim desnim populistima, malo ili nikako znaju o sigurnosnim učincima EU. I da bi situacija bila mnogo složenija da nije bilo evropske meke sile. Ne bi dakako bilo loše pojasniti im i koliko je prosječno domaćinstvo u EU zaradilo od proširenja.

4. EU perspektiva zapadnog Balkana ne smije nužno čekati kako će se posložiti EU sa više brzina, odnosno posve je pogrešno zagovarati kako Balkan mora biti na čekanju dok se EU ne konsolidira. Naprotiv, zapadni Balkan se mora uključiti u tu konsolidaciju makar i sa periferije procesa. Konektiranje Balkana na EU nužno je odmah, što ne treba brkati sa samim članstvom. EU *connectivity agenda* stoga mora biti operativnija i nuditi jasnija sredstva za jasnije projekte. Nadalje, zapadni Balkan mora biti za evropskim stolom kada se raspravljaju zajedničke sigurnosne prijetnje i zajednički sigurnosni aspekti. Vremena insistiranja na preseansu tj. pravo prvenstva unutar elitnog EU kluba, kod važnih rasparava pojeli su skakavci desnog populizma. Što prije to shvatimo to bolje za nas sve – na Balkanu, u Evropi i demokratskom svijetu.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlantskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećavanja efikasnosti bh. Institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.

mart, 2017.godine
